

Klassisk dannelse og videregående uddannelse?

'Dannelse i det 21. århundrede'

Session om

Samspil mellem dannelse og videregående uddannelse

Jens Erik Kristensen

<http://edu.au.dk/forskning/forskningsenheder/samtidsdiagnostik/>

Dannelse og uddannelse

(7 min.)

- Dannelse - et ombejlet, forkættet og højpolitiseret begreb og en *kampplads* i uddannelsespolitikken: hver mand sit dannelsesbegreb...
- Dannelsen er igen blevet et *pædagogisk nøglebegreb*, der angår de *normative* forhold mellem kundskaber og egenskaber, viden og dyd, individ og fællesskab, menneske og borger, fortid og fremtid, det globale og det nationale – og formålet og meningen med skole og uddannelser...
- Dannelse er som tema ikke længere forbeholdt gymnasiet, højskolen og universitetet – de traditionelle dannelsesanstalter - men bruges om hele det såkaldte 'lærings-' eller 'uddannelseskontinuum 0-18'
- Bred politisk konsensus: 'Mere dannelse ind i skole og uddannelser!' – men hvordan?

Klassisk dannelse?

- Det giver ikke mening i dag at tale om 'klassisk dannelse', men det giver mening at se, hvor vi har dannelsesbegrebet fra, og hvilken flertydig historisk semantik det slæber med sig – også i de aktuelle diskussioner
- Vore begreber om *dannelse* og *uddannelse* har vi fra oversættelsen af de tyske begreber *Bildung*, *Ausbildung*/*Berufsbildung* omkring år 1800 – og ikke fra den angelsaksiske traditions begreb om *liberal education*
- Det tyske begreb om *Bildung* præges afgørende i sidste halvdel af 1700-tallet af den tyske nyhumanisme (Herder, Goethe, Humboldt, Schiller o.a. - jf. Per Øhrgaards oplæg) i kritisk distance til oplysningspædagogikken (filantropismen) og dennes forsøg på at harmonisere opdragelsen af *nyttige borgere* med dannelsen af *lykkelige mennesker*
- *Bildung* adskilles sig fra *Erziehung* (opdragelse) og knyttes til ideen om *en individualitet, der danner sig selv*. *Bildung* er ikke at forstå som den *formålsrettede opdragelse* ude fra, men som en målrettet proces i den individuelle *dannelse* af sine evner og kræfter, af sin karakter og personlighed – ikke i Guds, men i *humanitetens almene billede*
- Det nyhumanistiske dannelsesideal var *klassicistisk*: det fandt i den græsk-romerske antiks litteratur og kunst de ypperste æstetiske forbilleder for en sådan individuel og kollektiv humanitetsdannelse

Bildungs-/dannelsesbegrebet spaltes med nyhumanismen (og er det stadig...) i

- *Allgemeine Menschenbildung/almen menneskedannelse*, der ideelt gælder alle menneskers dannelse som mennesker uafhængigt af herkomst, stand og klasse og i henhold til idealet om den enkeltes alsidige udvikling af alle sine menneskelige evner og anlæg til en harmonisk helhed af 'hjerter, ånd og hånd' (det intellektuelle, moralske og æstetiske) – som et mål i sig selv uafhængigt af nyttebetragtninger
- *Ausbildung/Berufsbildung/uddannelse*, der er knyttet til den specialiserede kvalificering med henblik på specifikke erhverv, funktioner og professioner – altså en nødvendigvis ensidig dygtighed, der er begrundet i nytten og kræver særlige rum særskilt tid indtil man er udlært, uddannet og færdigdannet
- Forholdet mellem dem forblev uafklaret, men idealet var, at den almene menneskedannelse gav ballast nok til, at den ensidige og specialiserende kvalificering og uddannelse lod sig integrere i en harmonisk personlighed, der forenede professionelle kundskaber med almene personlige og menneskelige egenskaber...

Dannelsesbegrebet i dag

- *Svært at bruge*, fordi det er overbelastet historisk-semantic og ideologisk, og fordi det spænder over en række tvetydigheder: proces-resultat, faktum-ideal, åbne dannelsesmuligheder og fastlagte dannelsesnormer m.v.
- *Svært at undvære*, da det peger udover de deskriptive *uddannelses-*, *kvalifikations-* og *kompetencebegreber* og sætter normativt fokus på de store spørgsmål om formålet og meningen med uddannelse i både det enkelte individs, i nationens og i menneskehedens almene livsperspektiv
- Dannelse er m.a.o. principielt uadskilleligt fra uddannelse (ud-dannelse)
 - uddannelse er den værdineutrale kategori for planlagt formidling og tilegnelse af viden og kunnen, men i alle undervisnings- og uddannelsesprocesser indgår u-planlagte tilegnelses- og dannelsesprocesser hos den enkelte
 - kvalifikationer og kompetencer skal forankres i en person og integreres i en personlighed på en harmonisk og frugtbar måde. Al uddannelse forudsætter derfor personlige dannelsesprocesser som deres egentlige succeskriterium, men
- Dannelse og uddannelse er gledet fra hinanden - uddannelsesbegrebet har knyttet sig til lærings- og kompetencebegreber (pædagogikkens nihilisme)

Opsamling: samspil mellem dannelse og videregående uddannelse

- Ingen uddannelser kan se bort fra dannelsesprocesser, men omvendt er dannelsesprocesser *personlige* på måder, der gør dem svære at institutionalisere, operationalisere, planlægge, teste, evaluere, eksaminere m.v. i uddannelsesforløb (– hvilket ikke mindsker deres betydning)
- Dannelsesprocesser og dannelsesidealer må være tilpas *åbne* for ikke at ende som endnu et sæt foreskrevne læringsmål og kompetencer: dannelse er noget andet og mere end læring eller kompetencer
- Derfor er der forskel på undervisning i dannelse i gymnasiet og på universiteternes uddannelser (jf. Lars Geer Hammershøjs efterfølgende oplæg):
 - gymnasiet kan være *almendannende* i kraft af sin samlede, brede fagvifte
 - universitetsuddannelser er sagligt og fagligt *specialiserende* og erhvervskompetencegivende; dannelse er derfor den studerendes eget ansvar, men der bør institutionelt skabes tid, rum og anledning til dannelsesprocesser af forskellig art i forbindelse med undervisningen
- Hvordan undervise i dannelse uden at forråde dannelsens personlige, åbne og uhåndgribelige karakter?

Fraskær: Oversigt over ministerens udspil, udsagn og ambitioner:

Dannelse som del af uddannelse

- "at gøre dannelse til en *integreret del* af de videregående uddannelser" som "en *fælles ramme*, der binder os sammen": uddannelses- og læreanstalter skal igen også være dannelsesanstalter...

Dannelse som nyt og selvstændigt undervisningsforløb

- via etablering af et "moderne filosofikum": et *fælles dannelsesforløb*, der skal give studerende et *godt fundament* og bygge videre på klassiske byggesten inden for filosofi, historie og etik og give ny viden til et nyt fælles "vi". Dannelsen som "en *fælles ramme*, der binder os sammen"

Dannelse som historisk-kulturel fordybelse

- "Vi skal søge til dannelsen som et fælles *ståsted*" via "*fordybelse* i den kultur, vi er rundet af." "Vi skal stå ovenpå den arv, de tilgange og de værdier, slægter før os har skabt." (Altinget 30.3. 2017)
- Dannelse som enheden af fortidstilegnelse og fremtidsforberedelse i nutiden – altså ikke blot fremtidsfikseret...

Dannelse som måde at forholde sig - til sig selv, studiet og livet:

- Dannelse som "tilgange til studiet og livet, vi skal lægge vægt på":
 - Kritisk sans
 - At finde sit indre kompas
 - Respekt og medansvar
 - Tværfagligt samarbejde og kendskab til videnskabelige metoder
 - Fordybelse og flid
 - Etik

Dannelse som forberedelse til arbejdsmarkedet:

- Vi skal "klæde unge langt bedre på til fremtidens arbejdsmarked." "Vi skal sende oplyste, kritiske og nysgerrige studerende ud på arbejdsmarkedet.": disruption, robottisering, automatisering betyder at menneskelig dannelse fylder mere end specialiserede kvalifikationer og kompetencer

Dannelse som tid og rum til personlighedsudvikling i studiet

- Ministeren "gør sig til talsmand for en ny dannelse, der gør op med manglende rammer for udviklingen af den enkelte unges personlighed."

Mere udfoldede behandlinger af temaet 'dannelse i videregående uddannelse':

Hans Fink, Peter C. Kjærgaard, Helge Kragh og Jens Erik Kristensen (2003):
Universitet og videnskab. Universitetets idéhistorie, videnskabsteori og etik. Hans Reitzels Forlag.

Hans Fink (2002). 'Dannelse, filosofi og Studium Generale'. I. Carsten Bach-Nielsen (red.) *Dannelse, uddannelse, universiteter. Festskrift til Henning Lehmann.* Aarhus Universitetsforlag, s. 57-76.

Jens Erik Kristensen et al. (red.) (2007). *Ideer om et universitet. Det moderne universitets idéhistorie fra 1800 til i dag.* Aarhus Universitetsforlag.

Ove Korsgaard, Jens Erik Kristensen og Hans Siggaard Jensen (2017)
Pædagogikkens Idéhistorie. Aarhus Universitetsforlag.

PÆDAGOGIKKENS IDEHISTORIE

Ove Korsgaard
Jens Erik Kristensen og
Hans Siggaard Jensen

PÆDAGOGIKKENS
IDEHISTORIE

INDHOLD

Forord	7
Pædagogikkens idehistorie	9
1. Fra antikken til reformationen	25
2. Reformation og kristen oplæring 1536-1750	77
3. Oplysning og nyttige kundskaber 1750-1820	121
4. Nyhumanisme og dannelse 1776-1850	163
5. Folket og national dannelse 1830-1940	213
6. Naturalisme og reformpædagogik 1870-1945	259
7. Progressivisme og demokratisk dannelse 1940-1989	309
8. Globalisering og livslang læring 1989-2015	359
9. Politik og pædagogik – menneske og borger	417
10. Viden og dyd – kundskaber og egenskaber	437
Noter	455
Anvendt litteratur	486
Personregister, emneregister m.v.	504